

Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
MACIEJE SZPUNARA
přednesené dne 26. června 2019¹

Věc C-396/18

Gennaro Cafaro
proti
DQ

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Corte suprema di cassazione (Nejvyšší kasační soud, Itálie)]

„Řízení o předběžné otázce – Držitelé průkazu způsobilosti pilota, kteří dovršili věk 60 let – Společnost vykonávající činnosti související s ochranou národní bezpečnosti – Zákaz diskriminace na základě věku – Oblast působnosti nařízení (EU) č. 1178/2011 – Směrnice 2000/78/ES“

I. Úvod

1. Zásada zákazu diskriminace na základě věku je v hojné míře předmětem judikatury, v jejímž rámci Soudní dvůr musel ve světle této zásady zejména posuzovat, zda může členský stát zakázat výkon povolání pilota osobami, které dosáhly určitého věku².
2. Tato problematika se dnes znovu vrací v předložených předběžných otázkách, a to s ohledem na zvláštní okolnosti věci dotčené v původním řízení. Konkrétně bude na Soudním dvoru, aby určil, zda povaha činností prováděných společnostmi, která zaměstnává piloty, a sice činností souvisejících s ochranou národní bezpečnosti, může mít vliv na posouzení, které je třeba provést ohledně zákazu výkonu tohoto povolání pro piloty, kteří dosáhli věku 60 let.

1 – Původní jazyk: francouzština.

2 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:573) a ze dne 5. července 2017, Fries (C-190/16, EU:C:2017:513).

II. Právní rámec

A. Unijní právo

1. Nařízení (ES) č. 216/2008

3. V článku 1 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 216/2008³ se stanoví:

„Toto nařízení se vztahuje na:

[...]

b) personál a organizace zapojené do provozu letadel;

[...]“

4. Jak vyplývá z čl. 2 odst. 1 uvedeného nařízení, „[z]ákladním cílem tohoto nařízení je stanovit a udržovat vysokou a jednotnou úroveň bezpečnosti civilního letectví v Evropě“.

5. Článek 7 odst. 2 tohoto nařízení stanoví:

„S výjimkou výcviku může osoba vykonávat funkci pilota pouze v případě, že je držitelem průkazu způsobilosti a příslušného lékařského osvědčení pro vykonávanou činnost.

[...]“

2. Nařízení (EU) č. 1178/2011

6. Článek 1 nařízení (EU) č. 1178/2011⁴ stanoví:

„Toto nařízení stanoví podrobná pravidla, která se týkají:

1) různé kvalifikace pro průkazy způsobilosti pilotů, podmínky pro vydávání, zachování, změny, omezování, pozastavení nebo zrušení platnosti průkazů způsobilosti, výsadní práva a povinnosti držitelů průkazů způsobilosti, podmínky pro změnu stávajících vnitrostátních průkazů způsobilosti pilota a vnitrostátních průkazů způsobilosti palubního technika na průkaz způsobilosti pilota, jakož i podmínky pro přijímání průkazů způsobilosti ze třetích zemí;

[...]“

3 – Nařízení Evropského parlamentu a Rady ze dne 20. února 2008 o společných pravidlech v oblasti civilního letectví a o zřízení Evropské agentury pro bezpečnost letectví, kterým se ruší směrnice Rady 91/670/EHS, nařízení (ES) č. 1592/2002 a směrnice 2004/36/ES (Úř. věst. 2008, L 79, s. 1), ve znění nařízení (ES) č. 1108/2009 Evropského parlamentu a Rady ze dne 21. října 2009 (Úř. věst. 2009, L 309, s. 51) (dále jen „nařízení č. 216/2008“).

4 – Nařízení Komise ze dne 3. listopadu 2011, kterým se stanoví technické požadavky a správní postupy týkající se posádek v civilním letectví podle nařízení (ES) č. 216/2008 (Úř. věst. 2011, L 311, s. 1), ve znění nařízení Komise (EU) č. 290/2012 ze dne 30. března 2012 (Úř. věst. 2012, L 100, s. 1) (dále jen „nařízení č. 1178/2011“).

7. Článek 2 nařízení č. 1178/2011 stanoví:

„Pro účely tohoto nařízení platí tyto definice:

- 1) „průkazy způsobilosti podle části FCL“ se rozumí průkazy způsobilosti letové posádky, jež jsou v souladu s požadavky přílohy I;

[...]“

8. Podle článku 12 nařízení č. 1178/2011, který je nadepsaný „Vstup v platnost a použitelnost“:

„1 Toto nařízení vstupuje v platnost dvacátým dnem po vyhlášení v *Úředním věstníku Evropské unie*.

Toto nařízení se použije ode dne 8. dubna 2012.

1b. Odchylně od odstavce 1 se členské státy mohou rozhodnout, že až do 8. dubna 2013 nebudou ustanovení příloh I až IV uplatňovat.

[...]“

9. Bod FCL.065 přílohy I nařízení 1178/2011, nadepsaný „Omezení práv držitelů průkazu způsobilosti ve věku 60 let a více v obchodní letecké dopravě“, stanoví:

„a) Věk 60–64 let. Letouny a vrtulníky. Držitel průkazu způsobilosti pilota, který dosáhl věku 60 let, nesmí vykonávat funkci pilota letadla v obchodní letecké dopravě, s výjimkou případu:

- 1) kdy je členem vícepilotní posádky a

- 2) za předpokladu, že tento držitel je jediným pilotem v letové posádce, který dosáhl věku 60 let.

b) Věk 65 let. Držitel průkazu způsobilosti pilota, který dosáhl věku 65 let, nesmí vykonávat funkci pilota letadla v obchodní letecké dopravě.“

3. *Směrnice 2000/78/ES*

10. Podle článku 1 směrnice 2000/78/ES⁵ je jejím účelem „stanovit obecný rámec pro boj s diskriminací na základě náboženského vyznání či víry, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace v zaměstnání a povolání, s cílem zavést v členských státech zásadu rovného zacházení“.

11. Článek 2 směrnice 2000/78, nadepsaný „Pojem diskriminace“, stanoví:

„1 Pro účely této směrnice se ‚zásadou rovného zacházení‘ rozumí neexistence jakékoli přímé nebo nepřímé diskriminace na jakémkoli základě uvedeném v článku 1.

2. Pro účely odstavce 1 se:

- a) ‚přímou diskriminací‘ rozumí, pokud se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci na základě jednoho z důvodů uvedených v článku 1;

5 – Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (*Úř. věst.* 2000, L 303, s. 16; *Zvl. vyd.* 10/03, s. 81).

[...]

5. Tato směrnice se nedotýká opatření stanovených vnitrostátními právními předpisy, která jsou v demokratické společnosti nutná pro veřejnou bezpečnost, udržování veřejného pořádku a předcházení trestným činům, pro ochranu zdraví a ochranu práv a svobod ostatních lidí.“

12. Článek 3 směrnice 2000/78, nadepsaný „Oblast působnosti“, ve svém odstavci 4 uvádí:

„Členské státy mohou stanovit, že se tato směrnice, pokud se týká diskriminace na základě zdravotního postižení a věku, nevztahuje na ozbrojené síly.“

13. Článek 4 odst. 1 směrnice 2000/78, nadepsaný „Profesní požadavky“, stanoví:

„Bez ohledu na čl. 2 odst. 1 a 2 mohou členské státy stanovit, že rozdíl v zacházení na základě vlastností souvisejících s jedním z důvodů uvedených v článku 1 nepředstavuje diskriminaci, pokud z povahy dotyčné pracovní činnosti nebo z podmínek jejího výkonu vyplývá, že tyto vlastnosti představují podstatný a určující profesní požadavek, je-li cíl legitimní a požadavek přiměřený.“

14. Článek 6 uvedené směrnice, nadepsaný „Opodstatněnost rozdílů v zacházení na základě věku“, v odstavci 1 stanoví:

„Bez ohledu na čl. 2 odst. 2 mohou členské státy stanovit, že rozdíly v zacházení na základě věku nepředstavují diskriminaci, jestliže jsou v souvislosti s vnitrostátními právními předpisy objektivně a rozumně odůvodněny legitimními cíli, zejména legitimními cíli politiky zaměstnanosti, trhu práce a odborného vzdělávání, a jestliže prostředky k dosažení uvedených cílů jsou přiměřené a nezbytné.“

[...]“

B. Italské právo

15. Předkládající soud uvádí, že DQ, společnost letecké dopravy, je zapojena do krytí tajných služeb⁶ a je založena podle článku 25 legge n. 124/2007 – Sistema di informazione per la sicurezza della repubblica e nuova disciplina del segreto (zákon č. 124/2007 o informačním systému pro bezpečnost republiky a o nové právní úpravě klasifikace utajovaných údajů) ze dne 3. srpna 2007 (GURI č. 187 ze dne 13. srpna 2007), přičemž vykonává činnost klasifikovanou jako „důvěrná“, tj. neziskovou činnost spočívající v krytí tajných služeb.

16. Podle čl. 744 čtvrtého pododstavce Codice della Navigazione (zákoník o letecké a lodní dopravě) se státní letadla považují za rovnocenná letadlům používaným veřejnými nebo soukromými subjekty, které provádějí činnosti na ochranu národní bezpečnosti.

17. Zákoník o letecké a lodní dopravě v čl. 748 prvním pododstavci stanoví, že jeho ustanovení se nevztahují na letadla využívaná k činnosti na ochranu národní bezpečnosti.

18. Článek 748 pododstavec 3 zákoníku o letecké a lodní dopravě stanoví, že výkon leteckých operací prostřednictvím letadel rovnocenných státním letadlům se uskutečňuje při zajištění adekvátní úrovně bezpečnosti určené podle zvláštních předpisů přijatých příslušnými státními orgány.

6 – Z písemných vyjádření účastníků řízení a z vyjádření přednesených na jednání vyplývá, že společnost DQ však tuto činnost krytí tajných služeb nevykonává výhradně.

19. Decreto del Presidente del Consiglio dei Ministri (vyhláška předsedy vlády, kterou se stanoví pravidla pro omezení při zaměstnávání leteckého personálu společnosti DQ) ze dne 9. září 2008 (dále jen „DPCM“) byla přijata na základě čl. 748 odst. 3 zákoníku o letecké a lodní dopravě.

20. Ustanovení PMC-OPS 1.1136 obsažené v DPCM a nadepsané „Horní věková hranice“ stanoví:

„S přihlédnutím k účelům uvedeným v předchozích člancích se stanoví, že piloti společnosti [DQ] mohou vykonávat profesní činnost nejdéle do dovršení věku šedesáti let“.

III. Skutkový základ sporu v původním řízení, předběžné otázky a řízení před Soudním dvorem

21. Dne 19. ledna 2012 společnost DQ oznámila panu Gennaru Cafarovi, který byl touto společností zaměstnán jako pilot letadla, že platnost jeho smlouvy končí dne 19. září 2012, neboť dosáhne věku 60 let.

22. Gennaro Cafaro napadl zákonnost svého propuštění u Tribunale di Roma (soud prvního stupně v Římě, Itálie), který jeho žalobu zamítl. Toto rozhodnutí následně potvrdil Corte d'appello di Roma (odvolací soud v Římě, Itálie) rozsudkem ze dne 19. února 2016.

23. G. Cafaro podal kasační stížnost u předkládajícího soudu, Corte suprema di cassazione (Nejvyšší kasační soud, Itálie).

24. Předkládající soud prohlašuje, že letadla společnosti DQ jsou podle ustanovení vnitrostátního práva rovnocenná státním letadlům. Z tohoto titulu provádějí letové operace související s ochranou národní bezpečnosti, přičemž musí zajistit přiměřenou úroveň bezpečnosti, která je určena zvláštními právními předpisy, jako je zejména DPCM. V tomto ohledu předkládající soud upřesňuje, že ustanovení DPCM stanoví, že piloti společnosti DQ nesmějí vykonávat činnost po dovršení věku 60 let.

25. Předkládající soud přitom poznamenává, že příloha I, bod FCL.065 nařízení č. 1178/2011 umožňuje pilotům obchodních letadel, aby pokračovali v činnosti po dovršení věku 60 let, a to za určitých podmínek. Předkládající soud konkrétně poukazuje na to, že toto ustanovení nezakazuje těmto pilotům vykonávat činnost, dokud nedosáhnou věku 65 let.

26. Předkládající soud si klade otázku, zda lze nicméně přílohu I, bod FCL.065 nařízení č. 1178/2011, která se vztahuje konkrétně na obchodní leteckou dopravu, považovat za obecné pravidlo týkající se věku pilotů. Předkládající soud případně pochybuje, zda toto ustanovení brání vnitrostátní právní úpravě, která v případě pilotů letadel používaných pro činnosti související s národní bezpečností stanoví automatické ukončení pracovního poměru pilota, jakmile pilot dosáhne věku 60 let.

27. Podpůrně se předkládající soud ptá, zda jsou zvláštní pravidla týkající se automatického ukončení pracovního poměru pilotů, jakmile dosáhnou věku 60 let, slučitelná se směrnicí 2000/78 a se zásadou zákazu diskriminace na základě věku, která je v ní zakotvena, jakož i s čl. 21 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“).

28. Právě v tomto kontextu Corte suprema di cassazione (Nejvyšší kasační soud) v rozsudku, který byl Soudnímu dvoru doručen dne 15. června 2018, rozhodl, že přeruší řízení a předloží Soudnímu dvoru následující otázky:

„1) Je vnitrostátní právní úprava obsažená v [DPCM], kterou se provádí čl. 748 odst. 3 zákona o letecké a lodní dopravě a kterou bylo přijato nařízení ohledně omezení při zaměstnávání leteckého personálu společnosti [DQ] a zejména automatické ukončení pracovního poměru při dosažení

věku 60 let, v rozporu s nařízením č. 1178/2011 v části, v níž stanoví hranici pro zaměstnávání pilotů v obchodní letecké dopravě na 65 let, a je toto nařízení poté, co je vyloučeno použití zvláštní vnitrostátní právní úpravy, použitelné na projednávanou věc?

- 2) Podpůrně, pokud by nařízení bylo považováno za nepoužitelné na projednávanou věc *ratione materiae*, je výše uvedená vnitrostátní právní úprava v rozporu se zásadou zákazu diskriminace na základě věku, která je uvedena ve směrnici 2000/78 a v [Listině] (čl. 21 odst. 1), kterou směrnice 2000/78 konkretizuje?“

29. Písemná vyjádření předložili žalobce v původním řízení, společnost DQ, italská a polská vláda, jakož i Evropská komise.

30. Během jednání, které se konalo dne 11. dubna 2019, byla ústní vyjádření přednesena jménem žalobce v původním řízení, společnosti DQ, italské vlády a Komise.

IV. Analýza

A. K první předběžné otázce

31. Podstatou první předběžné otázky předkládajícího soudu je, zda příloha I bod FCL.065 nařízení č. 1178/2011 musí být vykládána v tom smyslu, že brání takové vnitrostátní právní úpravě, jako je právní úprava dotčená ve věci v původním řízení, která stanoví automatické ukončení pracovního poměru pilotů zaměstnaných společnostmi provozující letadla, jež jsou používána pro činnosti související s ochranou národní bezpečnosti členského státu, jakmile dosáhnou věku 60 let.

32. Úvodem musím jasně uvést, že toto ustanovení není podle mého názoru použitelné na spor v původním řízení, jak se pokusím ukázat.

1. Nepoužitelnost přílohy I bodu FCL.065 nařízení č. 1178/2011 *ratione temporis*

33. Upozorňuji, že společnost DQ, italská vláda a Komise jsou toho názoru, že příloha I bod FCL.065 nařízení č. 1178/2011 není *ratione temporis* použitelná na situaci v původním řízení.

34. Na druhou stranu, jak jasně vyplývá z usnesení o předběžné otázce, Corte suprema di cassazione (Nejvyšší kasační soud) zastává názor, že použitelnost *ratione temporis* přílohy I bodu FCL.065 nařízení č. 1178/2011 na spor v původním řízení nelze vyloučit, neboť toto ustanovení není jedním z ustanovení, jejichž použitelnost mohou členské státy odložit.

35. Rád bych upozornil na to, že v rámci řízení o spolupráci mezi vnitrostátními soudy a Soudním dvorem, jak stanoví článek 267 SFEU, je na Soudním dvoru, aby poskytl vnitrostátnímu soudu užitečnou odpověď, která mu umožní vyřešit spor, který mu byl předložen. Z tohoto pohledu je nutné zodpovědět předběžné otázky s ohledem na všechna ustanovení Smlouvy a sekundárního práva, která mohou být relevantní pro předložený problém⁷. Stejně tak může Soudní dvůr za účelem poskytnutí užitečné odpovědi soudu, který mu předložil předběžnou otázku, přihlídnout k právním normám Unie, na které se vnitrostátní soud v předkládacím rozhodnutí neodvolal⁸.

7 – Viz rozsudek ze dne 29. října 2015, Nagy (C-583/14, EU:C:2015:737, bod 21 a citovaná judikatura).

8 – Z poslední doby viz rozsudky ze dne 21. března 2019, Mobit et Autolinee Toscane (C-350/17 a C-351/17, EU:C:2019:237, bod 35), a ze dne 11. dubna 2019, Repsol Butano a DISA Gas (C-473/17 a C-546/17, EU:C:2019:308, bod 38).

36. Předkládající soud sice v nařízení č. 1178/2011 nenašel ustanovení umožňující odložit použití přílohy I bodu FCL.065 tohoto nařízení. Je však třeba poznamenat, že čl. 12 odst. 1 písm. b) daného nařízení tuto možnost výslovně stanoví, neboť podle uvedeného článku se členské státy mohou rozhodnout, že do 8. dubna 2013 nebudou uplatňovat ustanovení přílohy I, včetně bodu FCL.065.

37. V tomto ohledu z písemných vyjádření Komise a italské vlády, jakož i z vyjádření této vlády na jednání vyplývá, že italská republika využila možnosti nabízené čl. 12 odst. 1b nařízení č. 1178/2011 tak, že ustanovení přílohy I tohoto nařízení nebyla v Itálii použitelná před 8. dubnem 2013.

38. Přitom pracovní poměr G. Cafara skončil dne 19. září 2012, jak mu bylo oznámeno dne 19. února 2012, takže příloha I bod FCL.065 nařízení č. 1178/2011 není na spor v původním řízení použitelná *ratione temporis*.

39. Pro úplnost níže uvádím, že v každém případě není nařízení č. 1178/2011 na spor v původním řízení použitelné ani *ratione materiae*.

2. Nepoužitelnost *ratione materiae* nařízení č. 1178/2011

40. Nařízení č. 1178/2011 je aktem, který provádí nařízení č. 216/2008 zejména na základě čl. 7 odst. 6 tohoto nařízení. Z toho vyplývá, že věcná působnost nařízení č. 1178/2011 nemůže být širší než věcná působnost základního aktu, na němž je založen⁹.

41. Podívám se proto na ustanovení nařízení č. 216/2008, které vymezuje jeho věcnou působnost, s cílem určit oblast působnosti nařízení č. 1178/2011.

42. Stran pozitivního vymezení je cílem nařízení č. 216/2008 vytvořit společná pravidla v oblasti civilního letectví a zachovat v ní jednotnou úroveň bezpečnosti¹⁰. Toto nařízení se tedy vztahuje na činnosti v oblasti civilního letectví. Stejný závěr platí i pro nařízení č. 1178/2011, které stanoví technické požadavky a správní postupy týkající se posádek v civilním letectví.

43. Stran negativního vymezení stanoví čl. 1 odst. 2 nařízení č. 216/2008 jasnou výjimku z uplatňování tohoto nařízení, pokud jde o personál a organizace zapojené do vojenských, celních, policejních nebo podobných služeb. Tato výjimka platí rovněž pro nařízení č. 1178/2011.

44. V tomto bodě musím vyjasnit, jak tuto výjimku chápu. G. Cafaro tvrdí, že jelikož DQ je soukromou společností založenou podle pravidel občanského zákoníku a jedná jako provozovatel obchodní letecké dopravy, nelze mít za to, že spadá pod výjimku uvedenou v čl. 1 odst. 2 nařízení č. 216/2008. G. Cafaro tedy trvá na tom, že nařízení č. 1178/2011 se na společnost DQ musí vztahovat.

45. Pokud jde o výjimku, čl. 1 odst. 2 nařízení č. 216/2008 musí být samozřejmě vykládán striktně. Nedomnívám se však, že to znamená zaměřit se na právní formu dotyčného subjektu, aby bylo možné určit, zda pod toto ustanovení spadá.

9 – Obdobně viz rozsudek ze dne 14. listopadu 1989, Španělsko a Francie v. Komise (6/88 a 7/88, EU:C:1989:420), v němž Soudní dvůr zrušil prováděcí opatření přijatá Komisí, neboť nespádala do oblasti působnosti základního nařízení.

10 – Článek 2 odst. 1 nařízení č. 216/2008.

46. V první řadě doslovný výklad čl. 1 odst. 2 nařízení č. 216/2008 podle mého názoru ukazuje, že forma subjektu nemá význam pro určení toho, zda se na něj vztahuje výjimka, neboť o právní formě se vůbec nezmiňuje. Toto ustanovení totiž odkazuje na personál a organizace *zapojen[é]* do vojenských, celních, policejních nebo podobných *služeb*. Odkazuje pouze na činnost vykonávanou zmíněným personálem a zmíněnými organizacemi. Toto ustanovení tedy stanoví funkční a neformální kritérium s cílem určit, zda personál nebo organizace, které tuto činnost vykonávají, spadají do oblasti působnosti nařízení č. 216/2008, a potažmo nařízení č. 1178/2011.

47. Z druhého výklad čl. 1 odst. 2 nařízení č. 216/2008, který navrhl G. Cafaro ve svém vyjádření, se mi zdá být v rozporu s užitečným účinkem nařízení č. 216/2008 a č. 1178/2011, protože by vedl k tomu, že rozsah působnosti těchto nařízení závisí na vnitrostátní právní kvalifikaci. Pokud bychom souhlasili s takovým výkladem tohoto ustanovení, soukromá společnost podle vnitrostátního práva by vždy spadala do oblasti působnosti uvedených nařízení. Pokud by uplatňování ustanovení nařízení č. 216/2008 a č. 1178/2011 záviselo na samotných vnitrostátních právních předpisech a jejich různorodosti, vedlo by to k velkým rozdílům mezi systémy v různých členských státech, a tím by bránilo dosažení cílů těchto nařízení, zejména zavedení společných pravidel v oblasti civilního letectví.

48. Přitom z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že společnost DQ poskytuje službu „zvláštní povahy“, a to „činnost [...] krytí tajných služeb“, která je vykonávána za účelem ochrany národní bezpečnosti¹¹. Činnosti vykonávané společností DQ tedy nespádají do oblasti věcné působnosti nařízení č. 216/2008, a to ze dvou důvodů. Zaprvé činnost krytí tajných služeb, která je vykonávána v souvislosti s ochranou národní bezpečnosti, podle mého názoru není záležitostí civilního letectví. Z druhé a navíc se na tuto konkrétní činnost vztahuje výjimka podle čl. 1 odst. 2 nařízení č. 216/2008, neboť jde o službu podobnou službě vojenské, celní nebo policejní. V tomto ohledu je irelevantní, že společnost DQ vykonává tuto činnost jakožto soukromoprávní subjekt.

49. Domnívám se proto, že ani nařízení č. 1178/2011 obecně, ani ustanovení jeho přílohy I bodu FCL.065 nejsou *ratione materiae* použitelné na danou situaci a nepoužijí se ani *ratione temporis*.

B. Ke druhé předběžné otázce

50. V rámci své druhé předběžné otázky se předkládající soud v podstatě snaží zjistit, zda ustanovení směrnice 2000/78 a čl. 21 odst. 1 Listiny musí být vykládána v tom smyslu, že brání takové vnitrostátní právní úpravě, jako je právní úprava dotčená ve věci v původním řízení, která stanoví automatické ukončení pracovního poměru pilotů zaměstnaných společnostmi provozující letadla, jež jsou používána pro činnosti související s ochranou národní bezpečnosti členského státu, jakmile dosáhnou věku 60 let.

51. K tomu, aby bylo možné jasně určit prvky unijního práva, jejichž výklad je požadován, musím v úvodu objasnit, že podle mého názoru není nutné odkazovat na ustanovení Listiny, aby bylo možné na předběžnou otázku odpovědět. Listina totiž stanoví obecnou zásadu zákazu diskriminace na základě věku, která je konkretizována v ustanoveních směrnice 2000/78 v oblasti zaměstnání a povolání¹². Z toho vyplývá, že je-li Soudnímu dvoru položena předběžná otázka, jejímž předmětem je výklad takové obecné zásady zákazu diskriminace na základě věku, jako je zásada zakotvená v článku 21 Listiny, jakož i ustanovení směrnice 2000/78, Soudní dvůr otázku přezkoumává pouze s ohledem na tuto směrnici¹³.

11 – A to i v případě, že některé činnosti, které společnost DQ vykonává, jsou podle vyjádření účastníků řízení mimo tento cíl.

12 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 *a další (C-447/09, EU:C:2011:573, bod 48 a citovaná judikatura). S výjimkou případů, kdy Soudní dvůr musí konkrétně posoudit slučitelnost ustanovení sekundárního práva s Listinou nebo ho vyložit v souladu s Listinou.

13 – Rozsudek ze dne 13. listopadu 2014, Vital Pérez (C-416/13, EU:C:2014:2371, bod 25 a citovaná judikatura).

52. Moje analýza se proto zaměří pouze na výklad ustanovení směrnice 2000/78. V tomto ohledu připomínám, že nejsou-li relevantní ustanovení směrnice 2000/78 formálně uvedena předkládajícím soudem v jeho předběžných otázkách, z ustálené judikatury vyplývá, že Soudní dvůr může ze znění otázek formulovaných předkládajícím soudem s ohledem na informace poskytnuté předkládajícím soudem odvodit skutečnosti týkající se unijního práva, které jsou nezbytné, aby tento soud mohl vyřešit právní problém, který mu byl předložen, v souladu s unijním právem¹⁴.

53. Výklad směrnice 2000/78 ve světle odůvodnění předkládacího rozhodnutí umožňuje určit několik ustanovení relevantních pro řešení sporu v původním řízení, a to čl. 2 odst. 5, čl. 3 odst. 4, čl. 4 odst. 1 a čl. 6 odst. 1 směrnice 2000/78.

54. Proto, abych mohl zodpovědět druhou předběžnou otázku, budu tyto články postupně analyzovat.

55. Nejdříve musím ověřit, zda se na právní úpravu, o kterou se jedná v původním řízení, vztahuje směrnice 2000/78. Poté se budu zabývat otázkou, zda tato právní úprava vede k nerovnému zacházení na základě věku, a případně zda může být taková nerovnost opodstatněná tak, že by se nejednalo o diskriminaci ve smyslu směrnice 2000/78¹⁵.

1. Použitelnost směrnice 2000/78

56. Komise uvádí, že na situaci společnosti DQ se může vztahovat výjimka stanovená v čl. 3 odst. 4 směrnice 2000/78, podle níž členské státy mohou stanovit, že se tato směrnice nevztahuje na ozbrojené síly, pokud jde o diskriminaci na základě věku.

57. Jsem však toho názoru, že výjimka stanovená v tomto ustanovení není pro tento případ relevantní, a to z následujících důvodů.

58. Zaprvé a především, italská vláda na jednání potvrdila, že i když italská republika zavedla ve vnitrostátním právu výjimku z uplatňování směrnice 2000/78 týkající se ozbrojených sil, pokud jde o diskriminaci na základě věku, v souladu s čl. 3 odst. 4 této směrnice, tato výjimka se v žádném případě nevztahuje na společnost DQ.

59. Zadruhé, pokud jde o výjimku, čl. 3 odst. 4 směrnice 2000/78 musí být vykládán striktně. Jinými slovy, výjimka se nemůže vztahovat na všechny společnosti, které jsou sice zapojeny do činností v oblasti vnitrostátní ochrany, ale nejsou součástí ozbrojených sil členského státu. Toto ustanovení proto nelze vykládat tak, že se vztahuje na subjekty, které nejsou součástí ozbrojených sil, ani když provádějí operace obdobné operacím ozbrojených sil.

60. Kromě toho z analýzy, kterou navrhuji v rámci odpovědi na první předběžnou otázku, pokud jde o činnosti společnosti DQ jakožto služby podobné vojenským službám ve smyslu nařízení č. 216/2008, nelze vyvodit žádný závěr týkající se toho, zda je výjimka stanovená v čl. 3 odst. 4 směrnice 2000/78 použitelná, či nikoli.

14 – Viz rozsudky ze dne 9. července 1969, Völk (5/69, EU:C:1969:35, bod 2), ze dne 17. července 2008, ASM Brescia (C-347/06, EU:C:2008:416, bod 25), a ze dne 8. listopadu 2012, Gülbahce (C-268/11, EU:C:2012:695, bod 32).

15 – Viz zejména rozsudky ze dne 13. září 2011, Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:573, bod 37); ze dne 13. listopadu 2014, Vital Pérez (C-416/13, EU:C:2014:2371, bod 27), a ze dne 15. listopadu 2016, Salaberria Sorondo (C-258/15, EU:C:2016:873, body 24, 30 a 31). Tento přístup založený na třech krocích je v doktríně popisován jako „tradiční“, viz mj. Tobler, C., „EU Age Discrimination Law and Older and Younger Workers: Court of Justice of the EU Case law development“, v Numhauser-Henning, A., Rönmar, M. (ed.), *Age Discrimination and Labour Law, Comparative and Conceptual Perspectives in the EU and Beyond*, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2015.

61. Zprvce ze samotného znění výjimky stanovené v uvedeném ustanovení plyne, že jeho oblast působnosti je mnohem užší než oblast působnosti čl. 1 odst. 2 nařízení č. 216/2008. Zatímco první ustanovení se týká pouze ozbrojených sil, použití nařízení č. 216/2008 je vyloučeno, pokud jde o vojenské, celní, policejní a podobné služby. To potvrzuje i bod 18 odůvodnění směrnice 2000/78, z něhož plyne, že směrnice se má vztahovat na policejní, vězeňskou a záchrannou službu. Kromě toho Soudní dvůr několikrát vyjádřil souhlas s tím, že směrnice 2000/78 je použitelná na policejní síly¹⁶. Tento aspekt ukazuje, že v nezbytném rozsahu je třeba vykládat výjimku stanovenou v čl. 3 odst. 4 směrnice 2000/78 restriktivně.

62. Zadruhé je třeba zdůraznit, že směrnice 2000/78 má velmi širokou oblast působnosti a vztahuje se na všechny druhy diskriminace v jejich nejružnějších podobách: týká se jak soukromého, tak veřejného sektoru, a to jak ve fázi nábory, tak ukončení pracovního poměru, a vztahuje se rovněž na pracovní podmínky a podmínky v odměňování¹⁷. Bylo by proto v rozporu s duchem a cílem směrnice 2000/78, pokud bychom z jejího uplatňování dovolili širokou výjimku.

63. Jak přitom vyplývá z předkládacího rozhodnutí i vyjádření italské vlády a společnosti DQ předložených v průběhu řízení a přednesených na jednání, společnost DQ při provádění činností v souvislosti s ochranou národní bezpečnosti není součástí ozbrojených sil Italské republiky. V tomto případě jde o celou otázku, zda zvláštní postavení společnosti DQ a zvláštní povaha jejich činností mohou odůvodnit rozdílné zacházení na základě věku.

64. Společnost DQ proto nespadá do oblasti působnosti čl. 3 odst. 4 směrnice 2000/78, takže směrnice je na spor v původním řízení plně použitelná.

2. Zjišťování diskriminace ve smyslu směrnice 2000/78

65. Připomínám, že podle článku 1 směrnice 2000/78 je účelem této směrnice stanovit obecný rámec pro boj s diskriminací mimo jiné na základě věku v zaměstnání a povolání, s cílem zavést v členských státech zásadu rovného zacházení. Článek 2 směrnice 2000/78 definuje zásadu rovného zacházení jako neexistenci jakékoli přímé nebo nepřímé diskriminace zejména na základě věku. Konkrétně čl. 2 odst. 2 písm. a) uvedené směrnice stanoví, že se přímou diskriminací rozumí, pokud se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci zejména na základě věku.

66. K tomu, aby bylo možné určit, zda právní úprava dotčená v původním řízení představuje diskriminaci ve smyslu směrnice 2000/78, je tedy třeba nejprve určit, zda vede k nerovnému zacházení. Dále ověřím, zda lze rozdíl v zacházení odůvodnit podle ustanovení směrnice 2000/78, jak tvrdí společnost DQ a italská a polská vláda, v kterémžto případě se nejedná o diskriminaci ve smyslu uvedené směrnice.

a) Existence nerovného zacházení

67. O existenci nerovného zacházení přímo na základě věku, které vyplývá z vnitrostátních právních předpisů, ve věci v původním řízení podle mě není pochyb a kromě toho nebyla ani rozebírána účastníky řízení.

16 – Rozsudky ze dne 13. listopadu 2014, Vital Pérez (C-416/13, EU:C:2014:2371), a ze dne 15. listopadu 2016, Salaberria Sorondo (C-258/15, EU:C:2016:873).

17 – Článek 3 směrnice 2000/78. Pokud jde o rozsah působnosti směrnice 2000/78, viz Bailly, P., Lhernould, J.-P., „Discrimination en raison de l'âge: sources européennes et mise en œuvre en droit interne“, *Revue de droit social*, 2012, s. 223, a Tobler, C., *op. cit.*

68. DPCM totiž vede k tomu, že ve srovnatelné situaci se s piloty společnosti DQ staršími 60 let zachází méně příznivě než s mladšími piloty v téže společnosti, neboť jejich pracovní poměr se společností DQ automaticky skončí, jakmile dosáhnou věku 60 let, a právě jen z tohoto důvodu. Právní úprava takové povahy jasně zavádí nerovné zacházení přímo na základě věku ve smyslu ustanovení článku 1 ve spojení s čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/78¹⁸.

b) Možné výjimky

69. Směrnice 2000/78 stanoví tři výjimky¹⁹, při jejichž uplatnění nebude rozdíl v zacházení přímo na základě věku považován za diskriminaci ve smyslu uvedené směrnice.

70. Dvě z těchto výjimek, stanovené v čl. 2 odst. 5 a čl. 4 odst. 1 směrnice 2000/78, se vztahují na všechny důvody diskriminace a nejsou specifické pro rozdíly v zacházení na základě věku. Článek 2 odst. 5 uvedené směrnice stanoví, že opatření stanovené ve vnitrostátních právních předpisech, které je nezbytné pro veřejnou bezpečnost, udržování veřejného pořádku a předcházení trestným činům, pro ochranu zdraví a ochranu práv a svobod ostatních lidí, není diskriminací ve smyslu uvedené směrnice. Ustanovení čl. 4 odst. 1 směrnice 2000/78 rovněž stanoví, že rozdílné zacházení na základě vlastností, které souvisí zejména s věkem, nepředstavuje diskriminaci ve smyslu uvedené směrnice, pokud z povahy pracovní činnosti nebo z podmínek jejího výkonu vyplývá, že tyto vlastnosti představují podstatný a určující profesní požadavek.

71. Směrnice 2000/78 mimoto v čl. 6 odst. 1 stanoví zvláštní výjimku pro diskriminaci na základě věku²⁰, která se týká opatření, která jsou objektivně a rozumně odůvodněna legitimními cíli, zejména legitimními cíli politiky zaměstnanosti, trhu práce a odborného vzdělávání.

72. Před zvážením možnosti odůvodnění takové nerovného zacházení, jaké je v případě pilotů společnosti DQ, se vrátím k formulaci těchto tří výjimek, aby bylo možné určit, která z nich může odůvodnit opatření dotčené v původním řízení.

1) Vztah mezi různými výjimkami v závislosti na cíli, který opatření sleduje

73. Z judikatury Soudního dvora vyplývá, že je nezbytné identifikovat cíl sledovaný opatřením dotčeným v původním řízení, aby mohla být určena ustanovení směrnice, ve vztahu k nimž je třeba toto opatření posoudit²¹. Jinými slovy, uplatnění výjimek závisí na tom, jaký cíl sleduje opatření, kterým se zavádí rozdíl v zacházení.

74. Podle předkládajícího soudu byla ustanovení DPCM stanovící věkovou hranici pro piloty společnosti DQ přijata s cílem zajistit odpovídající úroveň bezpečnosti letů společnosti DQ v zájmu národní bezpečnosti. Právní úprava dotčená ve věci v původním řízení má dvojí cíl: zajištění bezpečnosti letectví a ochranu národní bezpečnosti.

18 – Obdobně viz rozsudek ze dne 13. září 2011, Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:573, body 44 a 45).

19 – Pokud jde o typologii možných výjimek, viz Bribosia, E., Bombois, T., „Interdiction de la discrimination en fonction de l'âge: du principe, de ses exceptions, et de quelques hésitations...“, *RTD Eur.*, 2011, s. 41, nebo též Tobler, C., *op. cit.*

20 – K důvodům existence zvláštní výjimky v případě diskriminaci na základě věku, viz O'Cinneide, C., „Constitutional and Fundamental Rights aspects of age discrimination“, v Numhauser-Henning, A., Rönmar, M., *op. cit.*

21 – Rozsudek ze dne 12. ledna 2010, Petersen (C-341/08, EU:C:2010:4, bod 37).

75. Cíl zajistit bezpečnost letectví souvisí s ochranou veřejné bezpečnosti ve smyslu čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78 a může rovněž představovat legitimní cíl ve smyslu čl. 4 odst. 1 uvedené směrnice, který může odůvodnit výjimku ze zásady rovného zacházení²². Stejný závěr musí být učiněn s ohledem na ochranu národní bezpečnosti, neboť opatření, jejichž cílem je zajistit hladké fungování a úspěch činností státních tajných služeb, jsou nepopíratelně způsobilá k zajištění veřejné bezpečnosti. Článek 2 odst. 5 a čl. 4 odst. 1 směrnice 2000/78 proto mohou být v zásadě uplatněna k odůvodnění rozdílného zacházení s piloty společnosti DQ, kteří dosáhli věku 60 let²³.

76. Pokud však jde o výjimku stanovenou v čl. 6 odst. 1 směrnice 2000/78, nedomnívám se, že je v daném případě relevantní s ohledem na cíle sledované právní úpravou dotčenou ve věci v původním řízení. Toto ustanovení stanoví seznam cílů, které musí opatření sledovat, aby mohlo spadat pod výjimku. Ačkoli tento seznam není vyčerpávající a má pouze orientační hodnotu²⁴, jak vyplývá z toho, že unijní normotvůrce použil příslovce „zejména“, neznamená to, že lze podle tohoto ustanovení uvést jakýkoli druh cílů. Soudní dvůr již rozhodl, že cíle, které mohou být považovány za „legitimní“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 směrnice 2000/78, jsou cíle sociální politiky²⁵. Zejména vyloučil, že cíl bezpečnosti v letecké dopravě by mohl být legitimním cílem ve smyslu uvedeného ustanovení, a to v rozsudku Prigge a další²⁶.

77. Nevidím přitom žádný důvod, proč by měl být výklad čl. 6 odst. 1 směrnice 2000/78 Soudním dvorem přehodnocen. Naopak se domníváme, že pokud bychom jako legitimní cíle ve smyslu tohoto ustanovení přijali cíle, které nespádají pod sociální politiku, vedlo by to k neoprávněnému rozšíření výjimky ze zásady rovného zacházení nad rámec omezení stanovených unijním normotvůrcem.

78. Právní úprava dotčená ve věci v původním řízení v tom, že sleduje cíl zajistit bezpečnost letecké dopravy, nemůže být, jak to výslovně plyne z rozsudku Prigge a další²⁷, odůvodněna na základě čl. 6 odst. 1 směrnice 2000/78. Stejně tak cíl ochrany národní bezpečnosti, který není součástí sociální politiky, nemůže být legitimním cílem ve smyslu tohoto ustanovení.

79. Domnívám se proto, že rozdílné zacházení vyplývající z vnitrostátní právní úpravy by mohlo být odůvodněné pouze na základě čl. 2 odst. 5 a čl. 4 odst. 1 směrnice 2000/78, avšak s výhradou, že splní podmínky pro uplatnění, které jsou v nich uvedené.

2) Podmínky pro uplatnění výjimek

80. Nejprve uvedu důvody, proč se domnívám, že čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78 nelze vykládat tak, že může odůvodňovat takové opatření, jako je opatření dotčené ve věci v původním řízení. Ve druhém kroku ukážu, že s ohledem tentokrát na čl. 4 odst. 1 uvedené směrnice může být v situaci v projednávaném případě připuštěna výjimka ze zásady rovného zacházení.

22 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:573, body 58 a 69).

23 – V tomto ohledu je třeba poznamenat, že se rozsah působnosti obou ustanovení může shodovat tak, že budou uplatňována současně. Viz zejména rozsudek ze dne 13. září 2011, Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:573). Jejich použití však podléhá odlišným podmínkám.

24 – Rozsudek ze dne 5. března 2009, Age Concern England (C-388/07, EU:C:2009:128, bod 43).

25 – Rozsudek ze dne 5. března 2009, Age Concern England (C-388/07, EU:C:2009:128, bod 46).

26 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 (C-447/09, EU:C:2011:573, bod 82).

27 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 (C-447/09, EU:C:2011:573).

i) K článku 2 odst. 5 směrnice 2000/78

81. Podle čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78 opatření, které sice zavádí rozdílné zacházení přímo založené na věku, nicméně v demokratické společnosti je nezbytné za účelem ochrany veřejné bezpečnosti, nepředstavuje diskriminaci ve smyslu uvedené směrnice, ovšem za předpokladu, že toto opatření je stanoveno vnitrostátními právními předpisy²⁸.

82. Zdůrazňuji, že požadavek na zmocnění ve vnitrostátních právních předpisech se konkrétně týká výjimky stanovené v čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78. Takovou podmínku nestanoví ani čl. 4 odst. 1, ani čl. 6 odst. 1 uvedené směrnice. Prostřednictvím tohoto dodatečného požadavku tedy chtěl unijní normotvůrce uložit ještě přísnější podmínky pro použití čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78, než jsou podmínky pro uplatnění jiných výjimek stanovených v této směrnici²⁹. Oproti čl. 4 odst. 1 a čl. 6 odst. 1 směrnice 2000/78 tedy čl. 2 odst. 5 uvedené směrnice odkazuje na konkrétní právní nástroj³⁰, a sice na vnitrostátní právní předpisy.

83. Kromě toho, pokud jde o výjimku ze zásady zákazu diskriminace, musí být ustanovení čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78, včetně požadavku stanoveného vnitrostátními právními předpisy, vykládáno striktně. Volba zavedení takových výjimek z rovného zacházení, pokud jde o zaměstnanost a pracovní podmínky, v souladu s podmínkami čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78, je záležitostí vnitrostátního zákonodárce a musí být výsledkem konkrétního legislativního ustanovení.

84. Z těchto důvodů se domnívám, že pojem „vnitrostátní právní předpisy“ ve smyslu čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78 je třeba vykládat striktně. Jinými slovy, vnitrostátní právní předpisy ve smyslu uvedeného ustanovení jako výslovný a konkrétní požadavek v čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78 znamenají právní předpisy ve formálním smyslu³¹. Vnitrostátními právními předpisy ve smyslu uvedeného ustanovení jsou tedy legislativní akty přijatým legislativním orgánem³².

85. Přitom mezi účastníky řízení se sice vedou spory ohledně přesné povahy DPCM, kterou musí stanovit vnitrostátní soud, ale z vyjádření účastníků řízení na jednání rovněž vyplývá, že právní úprava dotčená ve věci v původním řízení každopádně není zákonem ve formálním smyslu, neboť nebyla přijata legislativním orgánem, což musí ověřit předkládající soud.

86. Proto jsem toho názoru, že právní úpravu dotčenou ve věci v původním řízení nelze považovat za opatření podle vnitrostátního právního předpisu ve smyslu čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78.

87. Toto ustanovení proto nemůže sloužit jako základ pro odůvodnění nerovného zacházení vyplývajícího z právní úpravy dotčené ve věci v původním řízení.

28 – Pokud jde o pojem „právní předpisy“ ve smyslu čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78, bylo k němu vyneseno jen několik málo rozsudků. Rozsudek ze dne 13. září 2011 Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:573) musí být v tomto ohledu zmíněn, i když neposkytuje žádné prvky výkladu k určení toho, zda je opatření dotčené v původním řízení opatřením stanoveným vnitrostátními právními předpisy. V tomto rozsudku Soudní dvůr rozhodl, že opatření přijaté sociálními partnery může splňovat podmínku uvedenou v čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78, pokud však tento členský stát umožnil těmto sociálním partnerům na základě zvláštních zmocňovacích předpisů přijmout opatření ve smyslu uvedeného ustanovení.

29 – K tomu viz stanovisko generálního advokáta Cruz Villalóna ve věci Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:321, bod 51).

30 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 *a další (C-447/09, EU:C:2011:573, bod 59).

31 – I když Soudní dvůr uznal v rozsudku ze dne 13. září 2011, Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:573, body 60 a 61) určité úpravy této zásady v případě kolektivních smluv přijatých sociálními partnery, na tyto úpravy se vztahují zvláštní podmínky. Členské státy tak mohou sociálním partnerům povolit přijmout opatření ve smyslu čl. 2 odst. 5 směrnice 2000/78 prostřednictvím zmocňovacích pravidel pouze v případě, jsou-li taková zmocňovací pravidla dostatečně přesná, aby zajistila, že tato opatření splňují požadavky stanovené v uvedeném ustanovení. Nedomnívám se, že taková úprava, která se týká velmi specifické situace sociálních partnerů, kteří uplatňují své právo sjednávat a uzavírat kolektivní smlouvy, by měla být chápána tak, že umožňuje v každém případě upustit od požadavku předvídatelnosti na základě vnitrostátních právních předpisů kromě nadměrného rozšíření oblasti působnosti výjimky ze zásady rovného zacházení, což unijní normotvůrce výslovně označil za zvláště omezující.

32 – Obdobně viz stanovisko generálního advokáta Jääskinenina ve věci Parlament v. Komise (C-286/14, EU:C:2015:645, bod 1).

ii) K článku 4 odst. 1 směrnice 2000/78

88. Podle čl. 4 odst. 1 směrnice 2000/78 rozdílné zacházení založené na vlastnosti související s věkem nepředstavuje diskriminaci, pokud z povahy dotyčné pracovní činnosti nebo z podmínek jejího výkonu vyplývá, že tyto vlastnosti představují podstatný a určující profesní požadavek, je-li cíl legitimní a požadavek přiměřený.

89. Judikatura vykládající toto ustanovení je nyní jasná³³: musí být splněno několik podmínek pro zajištění toho, že rozdílné zacházení nepředstavuje diskriminaci ve smyslu tohoto ustanovení.

90. Zprvce rozdílné zacházení musí být založeno na vlastnosti, která souvisí zejména s věkem a tato vlastnost musí být „podstatným a určujícím požadavkem“. Soudní dvůr upřesnil, že „nikoliv důvod, na němž je založeno rozdílné zacházení, nýbrž vlastnost související s tímto důvodem musí představovat „podstatný a určující profesní požadavek“³⁴. Zadruhé sledovaný cíl musí být legitimní. Zatřetí požadavek musí být přiměřený.

91. Pokud jde o druhou podmínku, v bodě 75 tohoto stanoviska jsem již uvedl, že cíle sledované právní úpravou dotčenou ve věci v původním řízení, totiž zajištění bezpečnosti letectví a ochrana národní bezpečnosti, by mohly být považovány za legitimní cíle ve smyslu čl. 4 odst. 1 směrnice 2000/78. Proto je nutné posoudit pouze první a poslední z těchto podmínek.

92. V prvním kroku je třeba ověřit jednak to, zda je rozdíl v zacházení mezi piloty společnosti DQ věku nižšího než 60 let a piloty staršími 60 let založen na vlastnosti související s věkem, a jednak to, zda lze tuto vlastnost považovat za podstatný a určující profesní požadavek. V tomto ohledu se domnívám, že rozsudek Prigge a další³⁵ poskytuje užitečné vodítko³⁶.

93. V tomto rozsudku Soudní dvůr rozhodl, že je podstatné, aby měli dopravní piloti odpovídající fyzickou zdatnost, jelikož fyzická selhání v případě tohoto povolání mohou mít značné důsledky. Navíc je nesporné, že tato zdatnost klesá s věkem. Z toho vyplývá, že požadavek na obzvláštní fyzickou zdatnost lze považovat za podstatný a určující profesní požadavek pro výkon povolání pilota aerolinií a že taková zdatnost souvisí s věkem³⁷.

94. Stejný závěr by měl podle mého názoru platit pro piloty letadel vykonávajících úkoly v souvislosti s ochranou národní bezpečnosti. Zvláštnost úkolů pilotů společnosti DQ nemá vliv na zjištění, že fyzická zdatnost klesá s věkem, ani na to, že fyzická selhání v případě tohoto povolání mohou mít značné důsledky³⁸.

95. Je tedy třeba mít za to, že rozdílné zacházení zavedené právní úpravou dotčenou ve věci v původním řízení je založeno na vlastnostech souvisejících s věkem, které představují podstatný a určující profesní požadavek ve smyslu čl. 4 odst. 1 směrnice 2000/78.

33 – Viz mimo jiné rozsudky ze dne 12. ledna 2010, Wolf (C-229/08, EU:C:2010:3); ze dne 13. září 2011, Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:573); ze dne 13. listopadu 2014, Vital Pérez z (C-416/13, EU:C:2014:2371); ze dne 15. listopadu 2016, Salaberria Sorondo (C-258/15, EU:C:2016:873), jakož i ze dne 14. března 2017, Bougnaoui a ADDH (C-188/15, EU:C:2017:204), přičemž poslední uvedený rozsudek se týkal nerovného zacházení na základě náboženství. Viz rovněž stanovisko generální advokátky Sharpston ve věci Bougnaoui a ADDH (C-188/15, EU:C:2016:553, bod 90 a následující).

34 – Z poslední doby rozsudek ze dne 14. března 2017, Bougnaoui a ADDH (C-188/15, EU:C:2017:204, bod 37 a citovaná judikatura).

35 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 (C-447/09, EU:C:2011:573).

36 – I když se v tomto rozsudku nejednalo o piloty provádějící činnosti související s národní bezpečností, ale o piloty, kteří provádějí lety obchodní povahy.

37 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 *a další (C-447/09, EU:C:2011:573, bod 67). V tomto smyslu viz rovněž Maliszewska-Nienartowicz, J., „Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości dotyczące wyjątku od zakazu dyskryminacji ze względu na istotny i determinujący wymóg zawodowy“, *Europejski Przegląd Sądowy*, 2018, č. 8, s. 32.

38 – Naopak bych dokonce uvedl, že specifičnost podmínek pro provádění úkolů společnosti DQ posiluje nutnost, aby piloti splňovali konkrétní fyzické podmínky.

96. Pokud jde ve druhém kroku, o požadavek přiměřenosti, bod 23 odůvodnění směrnice 2000/78 uvádí, že pouze za „velmi omezených okolností“ může být rozdíl v zacházení odůvodněný v případech, kdy vlastnost týkající se zejména věku představuje oprávněný a rozhodující požadavek povolání³⁹. Tento bod odůvodnění rovněž odráží zásadu, že pokud jde o výjimku ze zásady zákazu diskriminace, je třeba čl. 4 odst. 1 směrnice 2000/78 vykládat striktně⁴⁰. Kromě toho ve věcech Petersen a Prigge a další, které se týkaly automatického ukončení pracovního poměru v důsledku věku, dříve než dotyčná osoba dosáhla zákonem stanoveného věku pro odchod do důchodu, který je obecně stanoven vnitrostátními právními předpisy⁴¹, Soudní dvůr rozhodl, že opatření nesplňuje požadavek přiměřenosti⁴².

97. Nezdá se mi však, že za okolností věci v původním řízení je zcela zřejmý nepoměr mezi věkovým limitem pro piloty společnosti DQ a jeho důsledky. Níže uvedu důvody, proč se domnívám, že řešení, které bylo nalezeno v rozsudcích Petersen⁴³ a Prigge a další⁴⁴, pokud jde o přiměřenost opatření, nelze použít v projednávaném případě. Vedle toho vysvětlím, proč se domnívám, že taková vnitrostátní právní úprava, jako je úprava dotčená ve věci v původním řízení, která stanoví maximální věk pro výkon funkce pilota ve společnosti DQ na 60 let, by mohla být přiměřená, což bude muset ověřit vnitrostátní soud.

98. Pokud jde o řešení přijaté v rozsudcích Petersen⁴⁵ a Prigge a další⁴⁶, a sice nepřiměřenost opatření, které nařizuje automatické ukončení pracovního poměru po dosažení určitého věku, mám za to, že tuto nepřiměřenost vysvětluje především nekonzistentnost daného opatření. V rozsudku Prigge a další⁴⁷ Soudní dvůr rozhodl, že stanovení „věkov[é] hranic[e], od které se má za to, že piloti aerolinií [...] již nemají fyzickou zdatnost k výkonu svého povolání, na 60 let, *zatímco vnitrostátní a mezinárodní právní úprava dovoluje výkon této činnosti za určitých podmínek až do věku 65 let*“ je nepřiměřeným požadavkem. Stejně tak v rozsudku Petersen⁴⁸ Soudní dvůr konstatoval, že „opatření je nekonzistentní z důvodu výjimky“ a že v tomto případě „uložené věkové omezení není nezbytné pro ochranu zdraví“. Jinými slovy, v obou rozsudcích byla dotyčná právní úprava shledána nepřiměřenou, protože ve skutečnosti neodpovídala potřebě dosáhnout cíle koherentním a systematickým způsobem⁴⁹, neboť totéž povolání by bylo i nadále možné vykonávat i v rámci jiných organizací po dosažení maximálního věku stanoveného v dané právní úpravě.

99. Přitom právní úprava dotčená ve věci v původním řízení podle mě nepostrádá konzistentnost tak, že by neodpovídala potřebě dosáhnout cíle zajištění bezpečnosti letectví a ochrany národní bezpečnosti konzistentním a systematickým způsobem. Pokud je mi známo, na rozdíl od oblasti obchodní letecké dopravy neexistují ani ve vnitrostátním právu, což musí ověřit předkládající soud, ani v právu mezinárodním referenční standardy, které by zpochybnilly konzistentnost rozhodnutí stanovit

39 – Viz rovněž rozsudky ze dne 13. září 2011, Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:573, bod 71), a ze dne 14. března 2017, Bougnaoui a ADDH (C-188/15, EU:C:2017:204, bod 38).

40 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:573, bod 72).

41 – A mezinárodního práva v případě rozsudku ze dne 13. září 2011, Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:573, bod 75).

42 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 Prigge a další (C-447/09, EU:C:2011:573). Obdobně viz rovněž rozsudek ze dne 12. ledna 2010, Petersen (C-341/08, EU:C:2010:4), v němž Soudní dvůr nicméně shledal nepřiměřený charakter automatického ukončení pracovního poměru na základě čl. 2 odst. 5 směrnice. K tomu viz Schiek, D., „Proportionality in age Discrimination Cases: Towards a Model Suitable for Socially Embedded Rights“, v Numhauser-Henning, A., Rönmar, M. *op. cit.*

43 – Rozsudek ze dne 12. ledna 2010 (C-341/08, EU:C:2010:4).

44 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 (C-447/09, EU:C:2011:573).

45 – Rozsudek ze dne 12. ledna 2010 (C-341/08, EU:C:2010:4).

46 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 (C-447/09, EU:C:2011:573).

47 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 (C-447/09, EU:C:2011:573, bod 75). Zvýrazněno autorem tohoto stanoviska.

48 – Rozsudek ze dne 12. ledna 2010 (C-341/08, EU:C:2010:4, bod 62).

49 – Rozsudek ze dne 12. ledna 2010, Petersen (C-341/08, EU:C:2010:4, bod 53). Pokud jde o test konzistentnosti, viz Bailly, P., Lhernoud, J.-P., *op. cit.* Viz též Domańska, M. „Zakaz dyskryminacji ze względu na wiek w orzecznictwie TS“, *Europejski Przegląd Sądowy*, 2011, č. 4, s. 36.

na 60 let maximální věkovou hranici pro piloty, kteří ve společnosti DQ vykonávají činnosti související s národní bezpečností. Rovněž z předkládacího rozhodnutí není zřejmé, zda existují nějaké výjimky z daného pravidla, které by mohly zpochybnit jeho konzistentnost, což přísluší ověřit předkládajícímu soudu.

100. Domnívám se proto, že řešení zvolené Soudním dvorem v rozsudcích Petersen⁵⁰ a Prigge a další⁵¹ nemůže být rovnou použito na právní úpravu dotčenou ve věci v původním řízení, aniž je podrobena další analýze.

101. Je proto nezbytné posoudit, zda je tato právní úprava přiměřená. Za tímto účelem je třeba posoudit, zda je maximální věková hranice vhodná pro dosažení sledovaného cíle a zda nepřekračuje rámec toho, co je pro jeho dosažení nezbytné⁵².

102. V tomto ohledu bych rád upozornil, že je nakonec věcí vnitrostátního soudu, který je jediný příslušný k posouzení skutkových okolností a k výkladu vnitrostátní právní úpravy, aby určil, zda a v jakém rozsahu je právní úprava dotčená ve věci v původním řízení v souladu s těmito požadavky. Nicméně pro poskytnutí užitečné odpovědi vnitrostátnímu soudu je v pravomoci Soudního dvora poskytnout vodítka vycházející ze spisu této věci, jakož i z písemných a ústních vyjádření, která mu byla předložena, aby témuž soudu umožnil rozhodnout v konkrétním sporu, který mu byl předložen⁵³. V následujícím rozboru se tedy budu tímto bodem zabývat.

103. Zdá se mi, že uznání vhodnosti právní úpravy není rozporováno. Jak jsem uvedl, jelikož fyzická zdatnost klesá s věkem, stanovení maximálního věku, od kterého již piloti společnosti DQ nemohou vykonávat svou činnost, je vhodné k dosažení cílů zajištění bezpečnosti letectví a ochrany národní bezpečnosti.

104. Daná otázka je významnější, pokud jde o to, zda toto opatření nepřekračuje rámec toho, co je nezbytné pro dosažení těchto dvou cílů. K tomuto bodu se mimoto vyjádřili účastníci řízení, přičemž G. Cafaro zastává názor, že pouhé omezení podmínek výkonu jeho úkolů by bylo samo způsobilé k dosažení cílů sledovaných dotčenou právní úpravou, takže automatické ukončení jeho pracovního poměru je nepřiměřené. G. Cafaro poukazuje zejména na to, že je možné, aby byl součástí vícepilotní posádky, v rámci které by pouze jeden ze dvou pilotů mohl být starší 60 let.

105. Domnívám se však, že méně omezující opatření by nevedlo k dosažení cílů spočívajících v zajištění bezpečnosti letectví a ochraně veřejné bezpečnosti stejným způsobem jako při automatickém ukončení pracovního poměru.

106. Společnost DQ zaměstnává pouze velmi omezený počet pilotů a má pouze malý počet letadel. Společnost DQ a italská vláda trvaly na zvláštních podmínkách pro výkon úloh společnosti DQ, které nejsou srovnatelné s letovým provozem civilního letectví. Za těchto podmínek, jejichž správnost bude muset ověřit předkládající soud, požadavek, aby společnost DQ nadále zaměstnávala piloty po dovršení věku 60 let, které budou doprovázet piloti mladší 60 let, by nejen znamenal, že by společnost DQ byla omezena při výkonu svých úkolů povinným složením posádky, ale rovněž to, že výkon jejích úkolů by mohl být ztížen. Byl by tedy ohrožen jak cíl zajištění bezpečnosti letectví, tak cíl ochrany národní bezpečnosti.

50 – Rozsudek ze dne 12. ledna 2010 (C-341/08, EU:C:2010:4).

51 – Rozsudek ze dne 13. září 2011 (C-447/09, EU:C:2011:573).

52 – Rozsudek ze dne 12. ledna 2010, Wolf (C-229/08, EU:C:2010:3, bod 42). Pokud jde o test proporcionality, viz rovněž Schiek, D., *op. cit.*

53 – Rozsudek ze dne 14. března 2017, G4S Secure Solutions (C-157/15, EU:C:2017:203, bod 36).

107. Kromě toho skutečnost, že dané opatření zavádí automatické ukončení pracovního poměru pilota společnosti DQ z důvodu dovršení věku 60 let, neznamená, že toto opatření jde nad rámec toho, co je nezbytné pro dosažení sledovaných cílů⁵⁴. Z připomínek přednesených účastníky řízení na jednání vyplývá, že struktura společnosti DQ znemožňuje, aby se v rámci této společnosti G. Cafaro vrátil na jiné místo, než je místo pilota, což přísluší ověřit předkládajícímu soudu.

108. Vzhledem k tomu, že méně restriktivní právní úprava by neumožnila dosáhnout sledovaných cílů, jsem toho názoru, že právní úprava dotčená ve věci v původním řízení nepřekračují rámec toho, co je nezbytné pro dosažení cílů zajištění bezpečnosti letectví a ochrany národní bezpečnosti.

109. Zdá se proto, že taková vnitrostátní právní úprava, jako je právní úprava dotčená ve věci v původním řízení, která stanoví maximální věkovou hranici pro výkon funkce pilota ve společnosti vykonávající činnosti související s ochranou národní bezpečnosti na 60 let, může být považována jednak za přiměřenou cíli, který spočívá v zajištění bezpečnosti letectví a ochrany národní bezpečnosti, a jednak za právní úpravu, která nepřekračuje meze toho, co je nezbytné k dosažení tohoto cíle, zejména s ohledem na omezené prostředky této společnosti, což však bude muset ověřit předkládající soud.

V. Závěry

110. S ohledem na výše uvedené navrhuji odpovědět na předběžné otázky položené Corte suprema di cassazione (Nejvyšší kasační soud, Itálie), následujícím způsobem:

- „1) Nařízení Komise (EU) č. 1178/2011 ze dne 3. listopadu 2011, kterým se stanoví technické požadavky a správní postupy týkající se posádek v civilním letectví podle nařízení (ES) č. 216/2008, ve znění nařízení Komise (EU) č. 290/2012 ze dne 30. března 2012, se na situaci dotčenou ve věci v původním řízení nevztahuje.
- 2) Článek 4 odst. 1 směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání, musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání takové vnitrostátní právní úpravě, jako je právní úprava dotčená ve věci v původním řízení, která stanoví automatické ukončení pracovního poměru pilotů zaměstnaných společnostmi provozujícími letadla, jež jsou používána pro činnosti související s ochranou národní bezpečnosti členského státu, jakmile dosáhnou věku 60 let, neboť z důvodu omezených prostředků této společnosti by méně omezující opatření neumožnila dosáhnout cíle sledované touto právní úpravou, což nicméně přísluší ověřit předkládajícímu soudu.“

54 – Viz rozsudek ze dne 5. července 2017, Fries (C-190/16, EU:C:2017:513, bod 66), ve kterém Soudní dvůr rozhodl, že skutečnost, že věková hranice neznamená, že pracovní smlouva zaměstnance byla ukončena automaticky z důvodu, že zaměstnanec dosáhl tohoto věku, ukazuje na přiměřenost opatření.